

УДК 341.72

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.01.1.55>

НОТАРІАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ІЗ ЗАСВІДЧЕННЯ СПРАВЖНОСТІ ПІДПISУ НА ДОКУМЕНТАХ У ПРАКТИЦІ КОНСУЛА: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ

Фурса Є.Є.,*кандидат юридичних наук,
консул Консульства України
в м. Анталія (Туреччина),**Міністерство закордонних справ України
ORCID:0000-0002-2931-1393*

Фурса Є.Є. Нотаріальне провадження із засвідчення справжності підпису на документах у практиці консула: актуальні питання.

У статті проаналізована консульська практика з вчинення нотаріального провадження з засвідчення підпису особи на документі. Виявлено неузгодженість ч. 3 ст. 78 Закону України «Про нотаріат» та п.п. 3.13.2 п.3.13. Глави 3 Положення про порядок учинення нотаріальних дій в дипломатичних представництвах і консульських установах України, де йдеться про те, що посадова особа консульської установи України при засвідченні справжності підпису не посвідчує факти, викладені у документі, а лише підтверджує, що підпис зроблено певною особою тощо. Дане Положення також суперечить ч. 3 ст. 47 Закону України «Про нотаріат», де передбачено, що: «Для вчинення нотаріальних дій не приймаються документи, які не відповідають вимогам законодавства або містять відомості, що принижують честь, гідність та ділову репутацію фізичної особи або ділову репутацію юридичної особи...» Але консул має керуватися Законом як вищим, порівняно із Положенням, нормативним актом. Тому це положення Закону свідчить про те, що для того, щоб засвідчити справжність підпису на документі, зокрема, на заяві, яка діятиме на території України, консул зобов'язаний із нею ретельно ознайомитись і якщо він встановить, що заява не відповідає вимогам законодавства або містить відомості, що принижують честь, гідність та ділову репутацію фізичної особи або ділову репутацію юридичної особи, то він не може на ній засвідчувати підпис особи. Автором з метою забезпечення законності дій консула запропоновано у посвідчувальному написі адресатів заяв робити застереження про те, що *"Факти, викладені заявником у документі, консулом не перевірялися. Заявник попереджений консулом про те, що у разі завдання шкоди адресату (або третій особі) заяви через наведену у ній недостовірну інформацію, він нестиме передбачену законодавством відповідальність"*. Також запропоновано на законодавчому рівні розмежувати сутність таких нотаріальних проваджень як: нотаріальне провадження із засвідчення справжності підпису особи на документі, зокрема заяві та посвідчення заяви як правочину, а також від нотаріального провадження засвідчення справжності підпису посадової особи в порядку легалізації документів.

Ключові слова: консул, нотаріус, заявник, нотаріальне провадження, справжність підпису, документ, засвідчення, посвідчення, правочин, легалізація, посвідчувальний напис.

Fursa Ye.Ye. Notarial proceedings for certifying the authenticity of a signature on documents in the practice of a consul: current issues.

The article analyzes consular practice for conducting notarial proceedings for certifying a person's signature on a document. Discrepancy detected Part 3 of Article 78 of the Law of Ukraine «On Notary» and sub-item 3.13.3 item 3.13. Chapter 3 of the Regulation on the procedure for performing notarial acts in diplomatic missions and consular institutions of Ukraine, which states that an official of a consular institution of Ukraine when certifying the authenticity of a signature does not certify the facts set forth in the document, but only confirms that the signature was made by a certain person. This Regulation also contradicts Part 3 of Article 47 of the Law of Ukraine «On Notary», which stipulates that: «Documents that do not meet the requirements of the legislation or contain information that degrades the honor, dignity and business reputation of an individual or the business reputation of a legal entity shall not be accepted for notarial actions...» But the consul must be guided by the Law as a higher regulatory act than the Regulation. Therefore, this provision of the Law indicates that in order to certify the authenticity of a signature on a document, in particular, on an application that will be valid on the territory of Ukraine, the consul is obliged to carefully familiarize himself with it and

if he establishes that the application does not meet the requirements of the legislation or contains information that degrades the honor, dignity and business reputation of an individual or the business reputation of a legal entity, then he cannot certify the person's signature on it. In order to ensure the legality of the consul's actions, the author proposed to make a reservation in the certification inscription of the addressees of the applications that «The facts stated by the applicant in the document were not verified by the consul. The applicant was warned by the consul that in the event of harm to the addressee of the application due to the inaccurate information provided therein, he will bear the liability provided for by law.» It was also proposed at the legislative level to distinguish the essence of such notarial proceedings as: notarial proceedings for certifying the authenticity of a person's signature on a document, in particular an application and certification of an application as a transaction, as well as from notarial proceedings for certifying the authenticity of an official's signature in the procedure for legalizing documents.

Key words: consul, notary, applicant, notarial proceedings, authenticity of signature, document, certification, certificate, transaction, legalization, certification inscription.

Постановка проблеми. Мільйони громадян України у зв'язку із збройною агресією РФ проти України змушені були шукати тимчасовий притулок в іноземних країнах. На той час до них не висувалися істотні умови щодо їх проживання та роботи у країні перебування, але війна в Україні триває майже чотири роки. Тому українці мусять шукати шляхи адаптації до правил країни перебування і це спонукає їх звертатися до консульських установ України за кордоном за вчиненням нотаріальних проваджень. Тому у автора з'явився новий істотний досвід щодо вчинення нотаріального провадження з засвідчення підпису особи на документах, який може зацікавити фахівців. Але аналіз автором консульської практики та його пропозиції потребують широкого обговорення з метою їх запровадження їх у діяльність консулів та законодавство.

Стан опрацювання проблематики. Процедурним питанням вчинення такого нотаріального провадження як засвідчення нотаріусом справжності підпису на документі присвячували свої праці Фурса С.Я.[1], Фурса С.Я. Фурса Є.І., Фурса Є.Є [2] Автор також, починаючи з 2014 року, досліджував актуальні та проблемні питання пов'язані із засвідченням підпису особи на документі в контексті розмежування такого нотаріального провадження як засвідчення підпису на афідевіті та легалізація підпису посадової особи [3], посвідчення заяв як правочинів. Нині у автора є новий практичний досвід з означеної проблематики, який потребує публічного обговорення з метою внесення відповідних змін до законодавства про нотаріат та Положення про порядок учинення нотаріальних дій в дипломатичних представництвах та консульських установах України[4] (далі-Положення).

Метою дослідження є висвітлення тих проблеми з якими консули стикаються при вчиненні нотаріальних проваджень, зокрема, й засвідчення підпису особи на документах за кордоном та оприлюднення авторських напрацювань щодо способів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Процедура вчинення нотаріального провадження із засвідчення справжності підпису особи на документах (п. 6 ч. 1 ст. 38 Закону України «Про нотаріат») [5] (далі - Закон) регламентована у ст.78 Глави 11 Розділу III Закону та п. 3.13. Глави 3 Положення. У сучасних умовах це нотаріальне провадження за змістом і сукупністю дій консула може розцінюватися як одне з найпростіших, тому не повинно було б викликати істотних труднощів при його вчиненні. Виходячи із аналізу ст.78 Закону сутність цього провадження, фактично, зводиться до встановлення особи, яка має намір засвідчити справжність свого підпису на заяві, і за результатом вчинення інших підготовчих дій, зокрема, перевірки діє-та правоздатності особи, сплати консульського збору тощо консул має вчинити таку нотаріальну дію або відмовити у її вчиненні. При цьому, консул нібито звільняється від будь-якої відповідальності через те, що у ч. 3 ст. 78 Закону України «Про нотаріат» має місце положення про те, що посадова особа консульської установи України при засвідченні справжності підпису не посвідчує факти, викладені у документі, а лише підтверджує, що підпис зроблено певною особою. Звідси випливає, що консульська посадова особа може засвідчувати підпис особи на будь-якій заяві, незалежно від відомостей, які в ній викладені, тобто навіть не читаючи її.

Проте, в ч. 4 ст. 78 Закону України «Про нотаріат» та п.п. 3.13.3 п.3.13. Глави3 Положення встановлено обмеження, що консул **не може засвідчувати справжність підпису фізичної особи на документі, в якому стверджуються обставини, право посвідчення яких належить лише відповідному державному органу (час народження, шлюбу, смерті, наявність хвороби, інвалідності, права власності на майно тощо).** Справжність підпису **на такому документі** може бути засвідчена у випадку, якщо документ призначений для подання до компетентних органів іншої держави. З наведеного також випливає висновок, що заява, яка орієнтована на дію за кордоном, може бути будь-якого змісту.

Проте у консульській практиці мають місце випадки, коли юридично кваліфіковані особи подають консулу різноманітні заяви, зміст яких викладено так, що навіть двічі її прочитавши важко зрозуміти сутність такої заяви та мету, якої бажає досягти заявник засвідченням на ній підпису. Крім того, він наполягає на тому, що згідно закону не існує будь-яких обмежень щодо форми і змісту такої заяви. Головне, що має встановити консул – це підтвердити той факт, що підпис у його присутності вчинений тією особою, яка зазначена в заяві як заявник та з'явилась до нього.

Але у ч. 3 ст. 47 Закону України «Про нотаріат», де регламентоване одне із Загальних правил вчинення нотаріальних дій, а саме: “Вимоги, які пред'являються до документів, що подаються для вчинення нотаріальної дії”, зазначається, що для вчинення нотаріальних дій не приймаються документи, які не відповідають вимогам законодавства або містять відомості, що принижують честь, гідність та ділову репутацію фізичної особи або ділову репутацію юридичної особи... У п.п. 3.13.1 п.13.1 Глави 3 Положення має місце аналогічне положення, але дещо в іншій, порівняно із Законом, редакції ... Але консул має керуватися Законом як вищим, порівняно із Положенням, нормативним актом. Тому це положення Закону свідчить про те, що для того, щоб засвідчити справжність підпису на документі, зокрема, на заяві, яка діятиме на території України, консул зобов'язаний із нею ретельно ознайомитись і якщо він встановить, що заява не відповідає вимогам законодавства або містить відомості, що принижують честь, гідність та ділову репутацію фізичної особи або ділову репутацію юридичної особи, то він не може на ній засвідчувати підпис.

У зв'язку із наявністю певних колізій у законодавстві слід виробити єдині підходи у консульській діяльності із вчинення даного нотаріального провадження. Наприклад, у практиці автора мав місце випадок, коли громадянин України наполягав на засвідченні справжності підпису на заяві, в якій йшлося про неналежну діяльність правоохоронних органів України і бажання та намір автора заяви передати право власності на своє майно, яке звільниться з під арешту, іншій особі. Для юристів очевидною є суперечність положень такої заяви та її правового значення при використанні. Фахівцям відомо, що на підставі заяви право власності на майно, яке підлягає державній реєстрації, не передається, але ж заявник наполягав на засвідченні свого підпису на такій заяві та мотивував своє звернення до консула за вчиненням такої нотаріальної дії тим, що в нього вже є домовленість з нотаріусом України, який на підставі такої заяви переоформить право власності на особу, зазначену в заяві. Роз'яснювати заявнику, що для передачі права власності на об'єкти, які підлягають державній реєстрації, існують інші види договорів і правочинів, було безрезультатно, оскільки він не чув консула, так як нотаріус написав йому проєкт заяви певного змісту, підпис на якій має бути засвідчений консулом. Крім того, роз'яснення консула про те, що в змісті заяви не можуть бути викладені відомості, які звинувачують правоохоронні органи України у неналежній діяльності, заявник також не брав до уваги. Тому цю частину заяви можна і потрібно було кваліфікувати консулу як підставу для відмови у вчиненні нотаріальної дії згідно ч. 3 ст. 47 Закону України «Про нотаріат» та п.п. 3.13.1 п.13.1 Глави 3 Положення. Отже, відомості в заяві, які порочать ділову репутацію правоохоронного органу України, не повинні посвідчуватися чи засвідчуватися ні нотаріусами, ні консулами.

Іноді у консульській практиці мали місце такі випадки, коли заяви до правоохоронних органів про факти вчинення злочинів або адміністративних правопорушень подавалися консулу з метою засвідчення на них справжності підпису особи, яка такі факти стверджувала. Але ж такі заяви не повинні проходити своєрідну “легалізацію” в нотаріальному порядку. Правоохоронні органи та уповноважені посадові особи в Україні мають діяти відповідно до законодавства. Тому вони згідно Закону України «Про звернення громадян» мають приймати заяви від громадян з їх підписом, але ні де в законодавстві не вказано про те, що такий підпис має бути нотаріально засвідчений.

Дійсно, особа має право вимагати засвідчення свого підпису, але нотаріус або консул не може цього зробити через те, що в таких заявах мають місце звинувачення в неналежній роботі, поведінці посадових осіб, а відомості без підтвердження їх безспірними доказами можуть принижувати їх честь, гідність і ділову репутацію. Особливо це актуально, коли такі заяви особи мають спрямувати для дії в Україні. Останній раз автор зіткнувся з випадком, коли громадянин України описував давнішню ситуацію в Україні щодо інфляції, ненадійності в діяльності банків тощо, а потім стверджував, що у зв'язку з цим він передав певну суму належних йому коштів – 75 000 доларів США під розписку своїй матері на зберігання. Ці кошти ніби то його заробітна плата за певний проміжок часу. Остання за домовленістю з ним вклала кошти в бізнес, а потім отримувала дивіденди і подарувала йому – 275 000 доларів США. При цьому, договір дарування був посвідчений іноземним нотаріусом, країни перебування консула, а така заява орієнтована була на дію за кордоном, тобто в третій державі.

Виникає питання про можливість засвідчення справжності підпису на такій заяві, коли опис правової ситуації в Україні компрометує нашу державу в очах іноземних фахівців, які будуть приймати

таку заяву. Дійсно, описана в заяві картина в діяльності українських банків, особливо, в період припинення діяльності значної частини банківських установ може бути визнана правдивою, але виникає запитання, а з якою метою така заява оформлюється?

Якщо забрати відповідні описи і тяготи збереження коштів того часу в Україні, то вийде, що набуті громадянином України кошти якимось пов'язані із заробітною платою, бізнесом, а також безпосередньо з договором дарування. З наведеного також випливає, що така заява орієнтована на підтвердження в іноземних країнах законності набуття прав на кошти в певній сумі. Але ж договір дарування і так достатньо підтверджує факт, що кошти були передані обдарованому матір'ю, тобто законно набуті ним.

Говорити із заявником про те, що фінансовий моніторинг в іноземних країнах не базується на словах, викладених у заяві, на якій засвідчений його підпис, а має глибинний характер, не завжди є доцільним. Тому доводиться роз'яснювати громадянину, що відповідні заяви як самостійний документ можуть слугувати підставою для притягнення його до відповідальності за недостовірні відомості, які наведені у заяві з метою подання її уповноваженим органам іноземної держави. Так, в окремих країнах такі заяви можуть слугувати підставою для матеріальної відповідальності, якщо внаслідок сприйняття відповідних відомостей як достовірних, іншій особі буде завдана шкода. Але ж при пред'явленні таких заяв уповноваженим органам в іноземних країнах недостовірність певних фактів може бути сприйнята і як підстава для кримінальної відповідальності – надання недостовірних відомостей правоохоронним органам та/або суду. Якщо в ст. 384 Кримінального кодексу України [6] дії із введення в оману суду або іншого уповноваженого органу кваліфікуються як кримінальні, то і факт подання такої заяви, в якій мають місце викривлені, тобто неправдиві відомості, буде розцінюватись як правопорушення.

Так, передача заявником його матері коштів під розписку, про що йдеться в заяві, свідчить про факт заборгованості, а не про факт їх спільної діяльності. Якщо син взяв у матері розписку про передачу їй 75000 доларів США, то в них не довірчі сімейні відносини, а цивільно-правові або бізнесові. Для того, щоб мати розпоряджалася коштами сина, узгоджуючи свої дії з ним, як зазначено у заяві, має існувати договір з правом відповідного розпорядження, а не розписка. Інакше, мати може діяти за волею сина, але залишиться винна йому гроші, які взяла у нього за розпискою, і сума коштів її заборгованості не може збільшуватися з 75000 до 275000 доларів США. Крім того, факт отримання матір'ю дивідендів від бізнесу буде перевірятися уповноваженими органами іноземної держави і в разі його недостовірності або невідповідності суми, отриманої матір'ю, це буде доказом введення в оману уповноважених іноземних органів чи посадових осіб. Зокрема, це поставить під сумнів всю інформацію і постане питання про фіктивність договору дарування. Іноземні держави володіють відомостями із платіжної системи про перерахунки коштів та їх фахівці здатні перевірити достовірність наданої заявником інформації шляхом звернення до податкових органів України. Дійсно, 275 000 доларів США – це не та сума коштів щодо якої може розгорітися істотний скандал. Але українці знають про справу П. Лазаренка, якого звинуватили у легалізації (відмиванні) доходів отриманих злочинним шляхом на території США, "забрали" кошти і позбавили волі на значний термін. Отже, якщо кошти були подаровані матір'ю, то це законний спосіб набуття особою на них права власності. Якщо ж заявником надані інші відомості, які ставлять під сумнів законність договору дарування, то перевірятиметься уся інформація і, зокрема, бізнес операції матері. Тому зайва інформація може лише скомпрометувати заявника.

В той же час, наведене можна сприймати як зміст роз'яснень заявнику згідно ст. 5 Закону України «Про нотаріат» і намагання консула відмовити заявника від вчинення «необережної» нотаріальної дії.

Але нас цікавить питання щодо законності підстав для відмови консулом у вчиненні нотаріального провадження із засвідчення підпису на заяві. Для більш докладного сприйняття цієї ситуації розглянемо її крізь призму статусу консула як особи, яка державою уповноважена на вчинення нотаріальних дій, а також згідно його повноважень на легалізацію документів.

Так, згідно Віденської конвенції про консульські зносини від 1963 року [7] та на виконання вимог Консульського статуту України [8], була запроваджена Інструкція про порядок консульської легалізації офіційних документів в Україні і за кордоном [9].

Згідно п. 1.2. Інструкції «консульська легалізація офіційних документів - це процедура підтвердження дійсності оригіналів офіційних документів або засвідчення справжності підписів посадових осіб, уповноважених засвідчувати підписи на документах, а також дійсності відбитків штампів, печаток, якими скріплено документ. При цьому консул не несе відповідальності за зміст документа».

Але положення щодо засвідчення справжності підписів посадових осіб певною мірою нагадує вчинення нотаріальної дії із засвідчення справжності підпису особи на заяві. Для цього достатньо пересвідчитися у формі та змісті посвідчувального напису на цих документах.

Так, при легалізації документа проставляється відповідний штамп або текст певного змісту наноситься за допомогою технічних засобів, а саме:

«засвідчує справжність попереднього підпису _____ дата. Підпис консула та його прізвище ім'я та по батькові, номер реєстрації документа та відбиток печатки».

Згідно додатку №17 до Положення про порядок учинення нотаріальних дій в дипломатичних представництвах та консульських установах України, зміст посвідчувального напису про засвідчення справжності підпису особи на заяві має містити: *дату, особу консула, фразу про засвідчення справжності підпису певної особи, а також, що підпис зроблено в присутності консула.* Крім того, до посвідчувального напису вносяться відомості про те, що особу встановлено, але не зазначається на підставі якого документа.

У цьому зв'язку виникає питання, а як такі українські документи мають сприйматися іноземними фахівцями, якщо навіть переважна більшість українських правників за посвідчувальним написом не відрізняє, а який документ свідчить про легалізацію документа, а який про вчинену нотаріальну дію. В такому контексті, на думку автора, слід чітко викладати правову сутність посвідчувального напису консула на заяві особи, щоб іноземні фахівці не сприйняли заяву фізичної або юридичної особи як офіційний документ, який виходить з України.

В порівняльному контексті, проаналізуємо й посвідчувальний напис, що вчиняється нотаріусами на подібних документах. Так, згідно додатку 64 до Правил ведення нотаріального діловодства [10] істотною різницею є те, що нотаріуси у посвідчувальному написі зобов'язані зазначити й про те, що вони дієздатність особи перевірили [10]. Це питання дискусійне і обговорювалося фахівцями неодноразово, тому висловимо з цього приводу свою особисту думку. Консул як і нотаріус можуть стверджувати лише те, що вони здатні встановити. Не володіючи спеціальними знаннями в галузі психіатрії, а також спеціальними повноваженнями ні нотаріус, ні консул не можуть зазначити у посвідчувальному написі ні про дієздатність, ні про недієздатність особи. Інакше може вийти казус, коли суд розглядатиме справу про визнання особи недієздатною в певний проміжок часу і як доказ йому буде надано «безспірний» документ про те, що нотаріусом або консулом була здійснена перевірка дієздатності особи і посвідчений правочин. Отже цей факт є безсумнівним. Якщо ж судом на підставі сукупності доказів буде зроблено протилежний висновок, то нотаріуса або консула можна буде притягати до відповідальності за те, що вони неналежно перевіряли дієздатність.

Проблемність засвідчення справжності підпису на документах полягає й в тому, що до іноземних фахівців не доводиться правове значення вчинюваних нотаріальних або легалізаційних дій. Але і при нотаріальному засвідченні справжності підпису особи на заяві, і при легалізації консул звільняється від відповідальності за недостовірність змісту документу, на якому він засвідчує справжність підпису. Якщо при легалізації документа це прямо встановлено, то у ч. 3 ст. 78 Закону України «Про нотаріат» використана спеціальна і більш гнучка фраза, що консули *«засвідчуючи справжність підпису, не посвідчують факти, викладені у документі, а лише підтверджують, що підпис зроблено певною особою».* Тому важко погодитися з тим, що для іноземних фахівців сутність цього положення закону не відображається в посвідчувальному написі на документі.

У такому випадку вважаємо важливим звернути увагу на той аспект, що іноземні фахівці і тим більше юридично необізнані особи можуть побачити печатку з гербом України і сприйняти такий документ як офіційний і, відповідно, наведену в ньому інформацію як достовірну. В такій самій ситуації можуть опинитися й юридично необізнані громадяни України, до яких може надійти заява, справжність підпису на якій засвідчено консулом.

У зв'язку з наведеним, автор пропонує застерігати у посвідчувальному написі адресатів заяв про те, що *«Факти, викладені заявником у документі, консулом не перевірялися. Заявник попереджений консулом про те, що у разі завдання шкоди адресату заяви (або третій особі) через наведену у ній недостовірну інформацію, він нестиме передбачену законодавством відповідальність».*

Так, автор у своїй практиці неодноразово стикався з випадками, коли заявником не зазначаються ні конкретний адресат, якому він планує передати заяву, ні навіть країна, в якій він буде використовувати таку заяву. Вважаємо доцільним наголосити, що згідно сучасної практики підготовки консулів до відрядження в певну країну їм не надаються істотні знання права країни, в якій планується перебування консула. Отже, як правило, перше відрядження консула в певну країну пов'язане з широкою самоосвітою, численними зверненнями до нотаріусів та адвокатів в країні перебування, щоб іноземні фахівці змогли пояснити специфіку застосування їх законодавства та практики. Чому останнє питання дуже важливе? Відповідь на нього пов'язана з тим, що традиційно від консула вимагається знання права країни перебування, але таких знань не достатньо, оскільки ще потребується офіційна комунікація із органами держави перебування консула, куди подаватиметься така заява. Яскравим прикладом цього авторського висновку є підтвердження випадку із практики, коли заявник звернувся до консула про засвідчення підпису на заяві про склад його сім'ї для подання

її до компетентного органу держави перебування. Оскільки громадянин України, який проживав в державі перебування консула не міг отримати довідку про склад його сім'ї як вимагалось іноземним законодавством, то представник компетентного органу держави сам порадив особі звернутись за засвідченням підпису на заяві про склад його сім'ї до консула і вказав, що така заява матиме для нього юридичне значення, оскільки підпис на ній буде засвідчений публічною особою. Консулом у іноземного фахівця була уточнена інформація чи належним для нього документом буде заява особи про склад її сім'ї, яка разом із нею проживає у країні перебування з нотаріально засвідченим її підписом. Консул вчинив нотаріальне провадження і засвідчив підпис особи на заяві про склад її сім'ї.

Але консул не може знати законодавство всіх країн світу, де потенційно може бути використана засвідчена ним заява. У зв'язку з цим виникає питання, а чи може консул відмовити в засвідченні підпису на заяві, яка за словами заявника буде використовуватися поза межами України і країни його перебування? Тут, на думку автора, слід виходити з широкої позиції сприяння громадянам в реалізації їх прав, але не абсолютизувати її до меж вседозволеності. Якщо в заяві чи у посвідчувальному написі на заяві буде наведене сформульоване автором вище застереження про те, що саме заявником наведена певна інформація і консул за її достовірність не відповідає, то консул може посвідчувати такі заяви. Але з цього не варто робити висновок, що так само можна вчиняти й інші нотаріальні дії, зокрема, посвідчувати договори.

Щодо некоректного формулювання змісту заяви, зокрема, через наявність в ній суперечностей, то це положення слід роз'яснити заявнику. У зв'язку з воєнним станом та істотним навантаженням консулів, вони не мають реально часу на прохання осіб скласти їм проекти відповідних текстів заяв або інших документів. В даний час в іноземних країнах перебувають мільйони громадян України, а кількість консульських працівників на цей період, фактично, не збільшилася, тому не важко уявити, скільки реально консулу має виділятися часу на одного громадянина, щоб надати йому правову консультацію, роз'яснити його права і обов'язки, відповідне законодавство, визначитись із видом правочину, який хоче вчинити заявник, перевірити право-і дієздатність особи, перевірити документи, скласти проект документу для ознайомлення з ним заявника, далі після узгодження усіх його положень оформити цей документ, внести відомості до реєстрів, перевірити правильність сплати особою консульського збору, видати документ тощо.

При цьому, бувають випадки, коли тексти проектів нотаріальних актів, які подаються консулу для вчинення нотаріальної дії, фахівцями складаються на декількох аркушах, в них буває настільки багато помилок, що їх важко швидко усунути, але при цьому заявники ще й посилаються на те, що такий проект документу йому склав нотаріус, адвокат чи він взяв його із сайту асоціації адвокатів тощо.

Так, в одній із заяв батько дитини стверджував, що він виховує доньку та вона знаходиться на його повному матеріальному утриманні. Виникає питання, а куди має подаватися така заява? Проте на це запитання консула заявник відповіді не надав. З великою долею ймовірності можна припустити, що так батько дитини намагався уникнути виконання військового обов'язку, але ж такому доказу ні хто не повірить навіть у разі нотаріального засвідчення справжності підпису батька на такій заяві.

Тому у різних ситуаціях потребується спрямовувати заявників до інших законних способів забезпечення доказів, зокрема, визначення місця проживання дитини з батьком у судовому порядку або укладання в нотаріальному порядку договору про визначення місця проживання дитини з одним із батьків, умов її виховання тощо. І абсолютно неприйнятно, коли консул як фахівець, з метою найбільшого сприяння громадянам у реалізації їх прав, намагається допомогти юридично грамотно скласти заяву і усунути з неї незаконну, зайву, суперечливу інформацію, чути від заявників некоректні зауваження.

Дійсно, засвідчення справжності підпису особи на документі у практиці консула - це одне із найпростіших нотаріальних проваджень, коли у заяві наведено декілька фраз і вони відповідають вимогам законодавства. Коли ж для засвідчення підпису на заяві подається багатосторінковий проект документу з суперечливою інформацією, то це складна не тільки консульська праця, а робота з редагування тексту заявника. Консул має сприймати та оформити заяву, підпис заявника під якої буде засвідчуватися як офіційний документ, який має бути викладений грамотною юридичною мовою та який не може бути використаний на шкоду заявнику тощо. Тому шляхом роз'яснення настання негативних наслідків або відсутності настання юридичних наслідків для особи слід відмовляти заявників від вчинення такого нотаріального провадження з документом, зміст якого викликає у консула істотні зауваження.

Висновки. Автором запропоновано на законодавчому рівні розмежувати сутність таких нотаріальних проваджень як: нотаріальне провадження із засвідчення справжності підпису особи на документі, зокрема заяві та посвідчення заяви як правочину про що автор неодноразово писав [11], а також від нотаріального провадження засвідчення справжності підпису посадової особи

в порядку легалізації документів. Цього можна досягнути, якщо форму посвідчувального напису назвати так: "засвідчення підпису посадової особи та легалізацію документа".

Потрібно визнати специфічною нотаріальну дію із засвідчення справжності підпису на заявах і не ототожнювати її із засвідченням підпису на інших документах, зокрема, коли замість однієї особи, яка в силу певних вад здоров'я не може особисто вчинити підпис на документі, а замість неї його вчиняє інша особа (ч. 2 ст. 78 Закону та п. п.3.13.1 п. 3.13 Глави 3 Положення). Це абсолютно різні правові конструкції, оскільки за правилами ведення нотаріального діловодства допускається нотаріусам, консулам засвідчувати справжність підписів осіб на афідевітах, які діятимуть за кордоном, а зміст таких заяв може компрометувати стан правової системи України і допускати можливість введення в оману контрагентів. При засвідченні справжності підписів на таких документах доцільно у законі закріпити як підставу для відмови нотаріусом, консулом у вчиненні нотаріального провадження, якщо відомості у заяві порочать нашу державу. Пропонується консулам і нотаріусам включати до посвідчувального напису положення про те, що "заяву було складено особисто заявником та йому роз'яснено, що за наслідками дій, які були зумовлені цією заявою, для нього може настати відповідальність".

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Фурса С.Я. Засвідчення справжності підпису на документах. В кн. Теорія нотаріального процесу: науково-практичний посібник /за заг. ред доктора юридичних наук, професора С.Я. Фурси. Київ, Алерта: Центр учбової літератури, 2012. С. 696-698.
2. Фурса С.Я., Фурса Є.І. Фурса Є.Є. Засвідчення консулом справжності підпису на документах. В кн. Вчинення консулом нотаріальних дій: теорія і практика науково-практичний посібник/ за заг. ред. докторки юридичних наук, професорки, заслуженої юристки України С.Я. Фурси. Одеса, Видавництво "Юридика, 2023. С. 708-722.
3. Фурса Є.Є. Нотаріальне посвідчення афідевіту та його консульська легалізація (апостилювання): актуальні проблеми нотаріальної та консульської практики. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 9. С. 54-63. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmj_u_2014_9_8.
4. Положення про порядок учинення нотаріальних дій в дипломатичних представництвах та консульських установах України, затверджений Наказом Міністерства юстиції України, Міністерства закордонних справ України від 27.12.2004 р. № 142/5/310. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1649-04#Text>.
5. Про нотаріат. Закон України від 2 вересня 1993 р № 3425-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>.
6. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
7. Віденська конвенція про консульські зносини 1963р. (Vienna Convention on Consular Relations, Done at Vienna on 24 April 1963). URL: <chrome-extension://kdpelmjpfafjppnhbloffcjpeomlnpah/https://naples.mfa.gov.ua/storage/app/sites/92/9-2-1963.pdf>.
8. Консульський статут України затверджений Указом Президента України 2 квітня 1994 року N 127/94. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/127/94#Text>.
9. Інструкція про порядок консульської легалізації офіційних документів в Україні і за кордоном, затверджена Наказом Міністерства закордонних справ України від 04.06.2002 N 113. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0535-02#Text>.
10. Правила ведення нотаріального діловодства, затверджені Наказом Міністерства юстиції України від 22.12.2010 № 253/53253/5. URL :<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1318-10#Text>.
11. Фурса Є.Є. Вчинення консулом нотаріальних дій щодо спадкування майна: автореф. дисер... канд. юрид наук (12.00.03). Київ, 2015. 11; Фурса Є.Є. Нотаріальне посвідчення заяв щодо прийняття або відмови від прийняття спадщини та визначення статусу спадкоємців. В кн. Фурса Є.І. Козяр-Скок Л.В. Окремі питання спадкування з іноземним елементом: консул, нотаріус, суд: монографія/за заг. ред. доктора юридичних наук, професора, заслуженого юриста України С.Я. Фурси. Київ, Алерта, 2017. С. 131-151.

Дата першого надходження рукопису до видання: 21.12.2025
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 26.01.2026
Дата публікації: 2.02.2026